เอกสารอ้างอิง

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. 2553. การเมืองการปกครองไทย:หลายมิติ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โครงการรัฐศาสตร์ศึกษา.

ฐาปกรณ์ เครือระยา. 2560. อุทกสีมา: วิวัฒนาการแพขนานสู่อุโบสถกลางน้ำในวัฒนธรรมล้านนา. หน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม, ฉบับที่ 32. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระธรรมกิตติวงศ์ ป.ธ. 9 (ทองดี สุรเตโช). 2548. ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด.กรุงเทพฯ : วัดราชโอรสาราม.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2540. พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ. 2551 รายงานการสำรวจงานสถาปัตยกรรม ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัด

ลำปาง ประจำปี 2551. ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เหมันต สุนทร. 2549. อุทกุกเขปสีมา. ลำพูน : องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน.

พระครูอุดมธรรมทิน. (15 มีนาคม 2551). สัมภาษณ์. เจ้าอาวาส. วัดน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ข้อถกเถียงว่าด้วยการลืมกับการสร้างสังคมใหม่

ศิวัช ศรีโภคางกุล[1]

การจดจำและการลืมมิได้เป็นสองมโนทัศน์ที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน ทว่ากลับเป็นมโนทัศน์ที่อยู่ควบคู่แนบแน่นกันมาตลอดในประวัติศาสตร์ของสังคมการเมืองทุกสังคมการเมืองมักพิจารณาว่าเรื่องราวใดควรถูกจำหรือถูกลืม ในแง่นี้ การต่อสู้ระหว่างการจำกับการลืมถือเป็นสมรภูมิที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในสังคมการเมือง ที่สำคัญผลลัพธ์ของการต่อสู้มีส่วนสำคัญต่อการก่อรูปลักษณ์หน้าตาให้สังคมการเมือง บทความนี้พยายามนำเสนอข้อถกเถียงจากนักวิชาการจำนวนหนึ่งว่าการลืมถูกนำมาใช้เพื่อสร้างสังคมใหม่อย่างไร โดยพิจารณาแนวคิดจากนักวิชาการจำนวนหนึ่ง เช่น พอล คอนเนอร์ตันสก็อต ทิมค์เกฮารัลด์ ไวน์ริชแบรดฟอร์ด วิเวียน เป็นต้น ซึ่งโดยรวมแล้วนักคิดเหล่านี้มองว่าการลืมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการขับเคลื่อนสังคมไปข้างหน้า

คำสำคัญ:การลืม การสร้างสังคมใหม่ ข้อถกเถียง

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์กลุ่มวิจัยการบริหารกิจการท้องถิ่นวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่นมหาวิทยาลัยขอนแก่น อีเมล์: siwasri@kku.ac.th

Arguments for Forgetting and Social Reconstruction

Siwach Sripokangkul[2]

Abstract

Remembering and forgetting are not a binary opposition; they have been closely paired in the long history of political society. Every political society always considers which stories should be either remembered or forgotten. The fight between remembering and forgetting is the battlefield and the result can shape theappearance of a political society. The author tries to present arguments from some scholars, such as Paul Connerton,Scott Timcke,Harald Weinrich,Bradford Vivianetc., that showed how to forget has been used to reconstruct society. These scholars considered that forgetting is vital and needed to move society forward.

Keywords: Forgetting, Social Reconstruction, Arguments

[2] Assistant Professor, Research Group on Local Affairs Administration, College of Local Administration, Khon Kaen University, E-mail siwasri@kku.ac.th

บทนำ

การลืมเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นจำนวนมากเพื่อสร้างสังคมใหม่ แม้ผู้คนจำนวนหนึ่งจะมองว่าการจดจำมีความสำคัญกว่าการลืม การต่อสู้ระหว่างการจำกับการลืมถือเป็นสมรภูมิที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในสังคมการเมือง ที่สำคัญผลลัพธ์ของการต่อสู้มีส่วนสำคัญต่อการก่อรูปลักษณ์หน้าตาให้สังคมการเมือง

ทั้งนี้ ในมุมมองของนักปรัชญาคนแรกของโลกอย่างโสเกรตีส เป็นมุมมองที่ต่อต้านการลืมเป็นอย่างยิ่ง โดยเขาเคยกล่าวในบทสนทนา*Philebus*ว่า *“ถ้าหากคุณไม่มีความทรงจำ คุณจะไม่สามารถแม้กระทั่งจดจำในสิ่งที่คุณเคยสนุกสนานกับความสุขสำราญ และไม่สามารถรำลึกถึงความสุขใดๆ ก็ตามในปัจจุบันที่สามารถอยู่คู่กับคุณได้ และถ้าคุณไม่มีความคิดเห็นที่จริง คุณจะไม่สามารถคิดได้ว่า คุณกำลังสนุกสนานกับความสำราญในช่วงเวลาที่คุณกำลังสนุกสนานกับมันได้”* (อ้างใน Sahakian, 1968 : 117) แม้แต่นักวิชาการด้านหลังสมัยใหม่จำนวนมากในปัจจุบันต่างมีกระบวนการศึกษาเพื่อเปิดพื้นที่ให้กับสิ่งที่ถูกลืม/ความเป็นอื่นให้มีที่ทางในสังคมการเมือง อย่างไรก็ตามบทความนี้ผู้เขียนจะสลับขั้วโดยกล่าวถึงข้อถกเถียงสำคัญของนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่เห็นว่า “การลืม” เป็นพลังเชิงบวกและมีประโยชน์ต่อสังคมแต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าผู้เขียนเห็นด้วยกับการอาศัยการลืมในฐานะเป็นหนทางสู่การสร้างสังคมใหม่แต่อย่างใด

การลืม

รากศัพท์ของการลืมหมายถึง การสูญเสียหรือทำให้สิ่งที่ถือครองอยู่สูญหายไป (miss or lose one’ hold) นั่นคือมนุษย์สูญเสียการ “ถือครอง” ที่มีต่อบางสิ่งไป มิใช่บางสิ่งนั้นสูญเสียในตัวมันเองหรือขยายความได้ว่า มนุษย์เบี่ยงเบนไปจากการถือครองบางสิ่งที่ครั้งหนึ่งเราเคยสามารถเข้าถึงการถือครองสิ่งนั้น (Vivian, 2010: 46)

ก่อนหน้านี้ในเดือนมกราคมปี 2008 วารสาร *Memory Studies*ได้รวบรวมตีพิมพ์บทความฉบับปฐมฤกษ์ในหัวข้อเกี่ยวกับ“การศึกษาความทรงจำ” หนึ่งในบทความฉบับดังกล่าวของพอล คอนเนอร์ตัน (Paul Connerton, 2008) เรื่อง “7 ประเภทของการลืม” (Seven Types of Forgetting) ถือเป็นบทความที่โดดเด่น และมีนักวิชาการจำนวนหนึ่งนำไปต่อยอด รวมถึง วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาบทความนี้จำนวนมาก และนับจากปี 2008-2015 มีผู้นำบทความนี้ไปอ้างอิง (citation) ตามวารสารต่างๆ มากกว่า

150 บทความ อนึ่ง คอนเนอร์ตันเป็นนักมานุษยวิทยาสังคม (social anthropologist) ชาวอังกฤษและเป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ คอนเนอร์ตันได้เริ่มต้นบทความว่า โดยปรกติแล้วสังคมการเมืองจะให้ความสำคัญกับการจดจำ (remembering) และการร่วมรำลึกถึง (commemoration) ซึ่งจะตรงกันข้ามกับการลืม เนื่องจากผู้คนทั่วไปมักจะมองว่า การลืมเป็นสิ่งที่ล้มเหลว แต่ทว่าคอนเนอร์ตันระบุว่า เอาเข้าจริงๆ แล้ว การลืมมิได้เป็นความล้มเหลวเสมอไป ตลอดจนไม่ได้เป็นการกระทำที่น่าตำหนิ (culpable) หลายโอกาสและสถานการณ์ การอาศัยการลืมจากสังคมการเมืองถือว่าเป็นประโยชน์เช่นกัน คอนเนอร์ตันได้แบ่งการลืมไว้เป็น 7 ประเภทดังนี้

1) การลืมเพื่อลบเลือนขจัดเรื่องราวออกไปให้ราบคาบ (repressive erasure)

การลืมประเภทนี้ถือเป็นรูปแบบโหดเหี้ยมที่สุด (most brutal form) ซึ่งมักกระทำภายหลังการทำลายล้างศัตรูอย่างราบคาบแล้ว การลืมชนิดนี้ดำรงอยู่ควบคู่สังคมการเมืองมาเนิ่นนานและเกิดขึ้นสม่ำเสมอ คอนเนอร์ตันยกตัวอย่าง “คำสาปของความทรงจำ” (condemnation of memory) อันปรากฏในกฎหมายอาญาและรัฐธรรมนูญในสมัยโรมันหรือ *Damnatio memoriae* เพื่อมีไว้ลงโทษผู้ปกครองและผู้มีอำนาจคนอื่นๆ ภายหลังความตายของพวกเขาหรือภายหลังการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลสำเร็จ เป้าหมายของคำสาปดังกล่าวคือ เพื่อให้พวกเขาไม่ได้รับการจดจำ การลงโทษอาจปรากฏในรูปแบบของการยึดทรัพย์สิน พร้อมกับการลบชื่อพวกเขาออกไปจากสถานะและตำแหน่งต่างๆ ที่พวกเขาเคยเป็น และการทำลายภาพและรื้อถอนรูปปั้นของพวกเขาฯลฯ ในเมื่อพวกเขาเหล่านั้นถูกมองว่าเป็นศัตรูของรัฐหรือศัตรูของระบอบใหม่ การสลายความทรงจำของสังคมที่มีต่อพวกเขาจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อนำไปสู่การลืมว่าครั้งหนึ่งเคยมีพวกเขาเหล่านั้นดำรงอยู่ หรือสามารถพิจารณาตัวอย่างเพิ่มเติมกรณีภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี 1789 เนื่องจากยศถาบรรดาศักดิ์ของกษัตริย์และขุนนางจำนวนมาก รวมถึงสรรพนามที่คอยใช้เรียกบุคคลเหล่านี้ต่างถูกยกเลิกทั้งหมด (Connerton, 2008: 60)

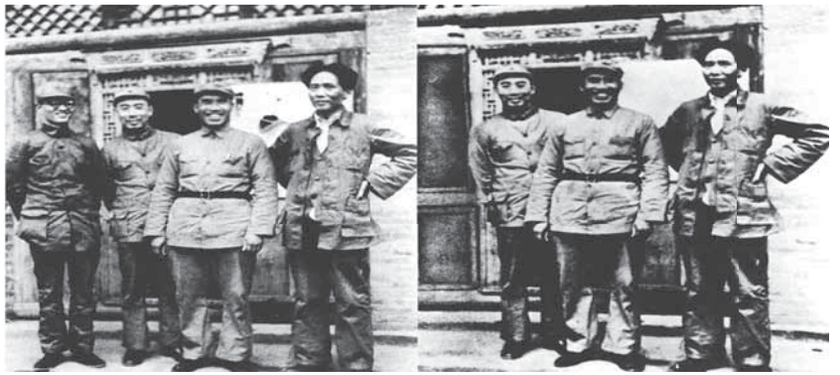
ขณะที่สก็อต ทิมค์เก (Scott Timcke, 2013: 377) ได้ขยายความยกตัวอย่างถึงการลืมชนิดนี้ผ่านกรณีของนิโคไล เยซอฟ (Nikolai Yezhov) อดีตหัวหน้ากรมตำรวจลับภายใต้รัฐบาลสตาลินในอดีตสหภาพโซเวียต แม้ทั้งคู่จะเคยเป็นคนสนิทกัน แต่ต่อมาเยซอฟถูกรัฐบาลจับในปี 1939 เขาถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐซ้อมทุบตีทารุณด้วยวิธีการต่าง ๆ และถูกประหารชีวิตในปี 1940 ด้วยข้อกล่าวหาว่าเขาไม่จงรักภักดีต่อสตาลิน ภายหลังการประหารชีวิต มีการถอนชื่อเขาออกจากหน่วยงานทุกหน่วยภายในประเทศ รวมถึงถอดภาพถ่ายของเขาออกไปทุกภาพ รวมถึงทำลายภาพตัวเขาทั้งหมดที่เคยถ่ายคู่กับสตาลิน เพื่อลบเลือนเขาออกไปจากประวัติศาสตร์โซเวียต ด้วยเหตุผลว่าเขาเป็นศัตรูของรัฐ โปรดพิจารณาภาพถ่ายกรณีของนิโคไล เยซอฟ และตัวอย่างอื่นๆ เพิ่มเติมดังนี้

ภาพที่ 1: ภาพสตาลินยืนตรงกลางและซ้ายมือของสตาลินคือนิโคไล เยซอฟ ภายหลังที่เยซอฟเสียชีวิต เขาถูกระบายสีทับเพื่อลบตัวเขาออกไปจากภาพ

ภาพที่ 2: ภาพจาง ซองเต็ก (Jang Song-thaek) ผู้เป็นลุงของคิม จองอึนผู้นำคนปัจจุบันของเกาหลีเหนือ ภายหลังจาง ซองเต็กถูกประหารชีวิต ประเทศเกาหลีเหนือจึงลบเขาออกจากทุกภาพที่เคยมีเขาปรากฏในประเทศ

ภาพที่ 3: ภาพของโจเซฟเกอบเบลส์ (Joseph Goebbels) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงโฆษณาชวนเชื่อในสมัยฮิตเลอร์ แม้ไม่ทราบสาเหตุว่าทำไมฮิตเลอร์จึงสั่งลบรูปเกอบเบลส์ออกไปในปี 1937 แต่สันนิษฐานว่าฮิตเลอร์ต้องการลบร่องรอยการเคยทำงานใกล้ชิดกับเกอบเบลส์

ภาพที่ 4: ภาพเลออน ทรอตสกี (Leon Trotsky) ผู้เคยเป็นสหายและมีส่วนสำคัญในพรรคบอลเชวิค แต่ภายหลังเขาขัดแย้งกับเลนินและย้ายไปอยู่เมนเชวิค จึงถูกเลนินขับออกนอกประเทศและลบรูปภาพทั้งหมดของทรอตสกีออกจากประวัติศาสตร์โซเวียต

ภาพที่ 5: ภาพนาย Qin Bangxian หนึ่งในผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน ต่อมาเขามีปัญหากับเหมาเจ๋อตุง เนื่องด้วยปัญหาความผิดพลาดในการสื่อสาร ทำให้ความสัมพันธ์ทั้งคู่จบลง และเหมาเจ๋อตุงได้สั่งลบรูปภาพของ Qin Bangxian ออกไปทั้งหมด

ภาพที่ 6: ภาพของกริกอราย นีลยูบอฟ (Grigoriy Nelyubov) นักบินอวกาศชาวโซเวียต ซึ่งถูกลบภาพออกจากโครงการอวกาศของโซเวียตในปี 1960 เนื่องจากถูกระบุว่าเป็นคนติดสุรา (ภาพที่ 1-6 อ้างอิงใน Stanger, 2014)

ยังรวมถึงพิจารณาข่าวโด่งดังในช่วงต้นปี 2016 เมื่ออดัม จอห์นสัน (Adam Johnson) นักฟุตบอลทีมชาติอังกฤษถูกศาลสั่งจำคุกเป็นเวลา 6 ปี ในข้อหาพรากผู้เยาว์ ทันใดนั้นสมาคมฟุตบอลอังกฤษได้สั่งริบสถิติการเล่นทีมชาติจำนวน 12 นัด ของเขาออกไป เพื่อไม่ให้ปรากฏว่าได้มีชื่อของเขาในทำเนียบประวัติศาสตร์นักเตะทีมชาติอังกฤษ (ข่าวสด, 24 มีนาคม 2559)

ทั้งนี้ การลืมประเภทที่หนึ่งหรือการลืมเพื่อลบเลือนขจัดเรื่องราวออกไปให้ราบคาบจะถูกนำมาใช้เพื่อปฏิเสธการเคยดำรงอยู่ของข้อเท็จจริงก่อนหน้านี้ ในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านหรือในช่วงวิกฤติมักเป็นห้วงเวลาที่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการลบเลือนความทรงจำใดๆ ก็ตาม ที่สำคัญ การลบเลือนประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบที่เป็นความรุนแรงทางตรงหรือปะทะกันซึ่งหน้า เพราะสามารถทำงานผ่านการใส่ “รหัส” และนำ “ความจริง” ชุดใหม่เข้าไปแทนที่ ซึ่งสามารถทำงานผ่านประดิษฐกรรมอันหลากหลาย ไม่เพียงแต่การลบภาพถ่ายดังที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ ยังสามารถทำงานผ่านพิพิธภัณฑ์ อนุสาวรีย์ การแสดงงานศิลปะ ฯลฯ เพื่อยกย่องเรื่องเล่าขนานใหญ่กระแสหลักหรือยกยอวีรบุรุษ ขณะเดียวกันก็ได้ลบเลือนและไม่อนุญาตให้เรื่องเล่าอื่นๆ ได้ปรากฏตัวหรือมีที่มีทางเพียงพอที่จะเผยตัวเองออกมาได้

2) การลืมในฐานะที่เป็นความจำเป็นทางการเมือง (prescriptive forgetting)

การลืมประเภทมีลักษณะเฉกเช่นการลืมประเภทแรก เนื่องจากถูกกระทำโดยรัฏฐาธิปัตย์เหมือนกัน ทว่าสิ่งที่แตกต่างคือ ท่ามกลางผลประโยชน์อันหลากหลายของกลุ่มคนในสังคมที่ทะเลาะเบาะแว้งและขัดแย้งกัน หนทางเดียวที่จะอยู่ร่วมกันต่อไปในภายภาคหน้าได้ นั่นคือ ต้องลืมอดีตทั้งหมด ดังนั้น การลืมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งยวด

คอนเนอร์ตันยกตัวอย่างมุมมองของประชาชนในยุคกรีกที่มีต่อการลืมประเภทนี้ โดยกล่าวว่า ชาวกรีกต่างตระหนักถึงอันตรายต่อการจดจำอดีตที่พาลแต่จะสร้างความขัดแย้ง เนื่องจากพวกเขารู้ดีว่าการจดจำจะนำไปสู่การแก้แค้นและความอาฆาตระหว่างกลุ่มต่างๆ อย่างไม่หยุดหย่อน ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการแตกแยกขั้นวิกฤติของผู้คนทั้งสังคมหรือนำไปสู่สงครามกลางเมืองได้ คอนเนอร์ตันอ้างถึงเหตุการณ์ในยุคกรีก 403 ปีก่อนคริสตศักราช โดยฝ่ายนิยมประชาธิปไตยซึ่งก่อนหน้านี้พวกเขาต้องพ่ายแพ้และทนทุกข์ทรมานจากการปกครองภายใต้ระบอบเผด็จการคณาธิปไตยมาเนิ่นนาน ภายหลังต่อสู้โค่นล้มรัฐบาลเผด็จการสำเร็จหลังจากเหตุการณ์ที่เรียกว่า “the Thirty Tyrants” ฝ่ายนิยมประชาธิปไตยได้กลับคืนสู่เอเธนส์อีกครั้งและประกาศอย่างเป็นทางการที่จะสร้างความปรองดองภายในนครรัฐ ที่สำคัญ พวกเขาได้ออกคำสั่ง “ห้าม” มิให้ชาวเอเธนส์จดจำทุกการกระทำอันเลวร้ายและอาชญากรรมที่เคยเกิดขึ้นในช่วงการปกครองภายใต้เผด็จการทั้งหมด รวมถึง ช่วงเวลาการต่อสู้จนโค่นล้มรัฐบาลเผด็จการสำเร็จ และให้ชาวเอเธนส์ทุกคนกล่าวสาบานว่าจะทำตามคำสั่งนี้ อนึ่ง คำสั่งห้ามนี้ครอบคลุมต่อชาวเอเธนส์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิยมประชาธิปไตย ฝ่ายนิยมเผด็จการคณาธิปไตย รวมถึงประชาชนธรรมดาทั่วไปในนครรัฐ (Connerton, 2008: 62)

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงการแก้ไขความขัดแย้ง ไม่ว่าจะภายในหรือระหว่างประเทศ ข้อตกลงสันติภาพภายหลังความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมักจะแสดงออกถึงมุมมองความคิดที่ว่า การกระทำในอดีตไม่เพียงแต่ควรได้รับการให้อภัยเท่านั้น แต่ควรถูกลืมอีกด้วย คอนเนอร์ตันได้ยกตัวอย่างสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียในปี 1648 ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังสงคราม 30 ปี ในทวีปยุโรป โดยข้อความหนึ่งในสนธิสัญญาระบุว่า *“ทุกฝ่ายขัดแย้งควรให้อภัยและควรลืมอย่างชั่วกัลปาวสานต่อความรุนแรง ต่อการบาดเจ็บและต่อความสูญเสียทั้งหมดที่แต่ละฝ่ายกระทำระหว่างกัน”* ขณะที่ตัวอย่างของพระเจ้าชาลส์ที่ 2 แห่งอังกฤษ ขณะที่พระองค์ทรงกลับขึ้นครองราชย์ในปี 1660 ภายหลังสงครามกลางเมือง พระองค์ได้ตรา“พระราชบัญญัติอภัยโทษเป็นการทั่วไปและเสรี การชดใช้ค่าเสียหายและการลืม”(An Act of Free and General Pardon, Indemnity, and Oblivion) เพื่อให้อภัยต่อผู้คนที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งทางการเมืองก่อนหน้านี้และเพื่อนำสังคมไปสู่การเริ่มต้นใหม่ภายใต้การลืมหรืออีกตัวอย่างคือ เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 แห่งฝรั่งเศสเป็นกษัตริย์ในปี 1814 เขาต้องการให้ชาวฝรั่งเศสลืมเรื่องราวความไม่สงบภายในประเทศช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี 1789 เรื่อยมา จึงไม่ทรงอนุญาตให้สืบสวนเหตุการณ์ไม่สงบใดๆ เพราะอาจก่อให้เกิดความอาฆาตแค้นไม่สิ้นสุดพระองค์ทรงตรัสว่าประเทศฝรั่งเศสจะต้องเป็นเอกภาพและต้องมีการลืม (unity and forgetting) (Vivian, 2010)

ทั้งนี้ สังคมที่เพิ่งเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตยภายหลังการครองอำนาจอย่างยาวนานของเผด็จการหรือสังคมที่ประชาธิปไตยเพิ่งเกิดใหม่ การลืมสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้เป็นสิ่งจำเป็นในการป้องกันการเข้าไปท้าทายหรือกระตุกให้เจ้าหน้าที่ในระบอบเก่าไม่พอใจหากมีการจดจำหรือขุดคุ้ย ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการไร้เสถียรภาพทางการเมืองในช่วงประชาธิปไตยยังไม่เข้มแข็งก็เป็นได้ (Connerton, 2008: 63)

ตลอดจนสามารถพิจารณางานเขียนอันยิ่งใหญ่ของเออร์เนสท์ รีแนน (Ernest Renan) เรื่อง What is a Nation? ในปี 1882 ซึ่งเขาเคยกล่าวประโยคสำคัญว่า *“การหลงลืมเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้างชาติ...ด้วยเหตุนี้ความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์จึงมักเป็นภัยต่อ (หลักการแห่ง) ความเป็นชาติโดยแน่แท้ การศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ทำให้การใช้ความรุนแรงซึ่งดำรงอยู่คู่กับกำเนิดแห่งการก่อร่างสร้างรูปทางการเมืองทั้งปวงเป็นที่ประจักษ์ชัดขึ้น”* กล่าวขยายความคือ ความเป็นชาติเกิดขึ้นได้ผ่านการลืมและการไม่ขุดคุ้ยในประวัติศาสตร์ เช่น กรณีประเทศฝรั่งเศสจำเป็นต้องลืมบางเหตุการณ์เช่นต้องลืมเหตุการณ์การสังหารหมู่ “Midi” หรือเหตุการณ์ที่ชาวคาทอลิกกำจัดชาว Albigensian ซึ่งอาศัยอยู่ในทางตอนใต้ของประเทศฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่ 13 ส่งผลให้มากกว่า 15,000 คนเสียชีวิต รวมถึง ต้องลืมเหตุการณ์การสังหารชาวฝรั่งเศสโปรเตสแตนท์ (Huguenot หรือ French Calvinist Protestants) อย่างดุเดือดในวันที่ 24 สิงหาคม ปี 1572 ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิตราว 30,000 ราย (Renan, 1996)

ยังควรพิจารณาตัวอย่างเพิ่มเติมของการลืมในฐานะที่เป็นความจำเป็นทางการเมืองผ่านงานของ ซูซาน บัคเลย์ (Susanne Buckley, 2006) บัคเลย์ได้ศึกษา “การจัดการกับความทรงจำ” ภายหลังเหตุการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดา โดยอาศัยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มและเลือกสัมภาษณ์กับคนที่ใช้ความรุนแรงที่ถูกปล่อย

ออกมาจากคุกแล้ว รวมถึง คนรอบข้างของผู้ถูกกล่าวหาว่าใช้ความรุนแรง และผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว งานของบัคเลย์มีข้อถกเถียงว่า แม้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จะยังคงไม่ลืมเหตุการณ์ในอดีต แต่พวกเขาเลือกที่จะไม่พูดถึงเพื่อเป็น "กลยุทธ์ของการอยู่ร่วมกัน" ในภายภาคหน้า เช่นผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งเป็นผู้หญิงชนบทที่สามีเพิ่งถูกปล่อยออกมาจากคุกกล่าวว่า *"เท่าที่เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นที่นี่ (จังหวัดของหล่อน) ในรวันดา พวกเราไม่สามารถลืมได้ มันเป็นเรื่องสำคัญจริงๆ แต่คุณรู้ไหม บางทีมันสร้างความขัดแย้งในหมู่พวกเราอย่างยิ่ง ฉันคิดว่า พวกเราควรจะหยุดมีความทรงจำกับเรื่องนี้เสียที มันช่างไร้สาระ มันสร้างแต่บาดแผลและความเกลียดชัง บาดแผลสำหรับชาวรวันดาทุกคน ไม่ใช่เพียงแค่ผู้รอดชีวิต"* ขณะที่ชายชราคนหนึ่งผู้ติดคุก 7 ปี แต่ถูกปล่อยตัวออกมาในปี 2003 ได้กล่าวว่า *"หลังจากเกิดสงคราม มีปัญหาต่างๆ มากมาย ผู้คนที่ถูกปล่อยตัวออกมาจากคุก พวกเขายังคงคิดเรื่องแก้แค้น ผู้คนแทบไม่คุยกัน ทุกคนต่างหวาดกลัวกัน ทุกวันนี้ ราวกับว่าพวกเราลืมทุกสิ่ง ผู้คนไม่คุยเกี่ยวกับอดีตกันเพราะมันจะนำมาซึ่งความทรงจำที่แย่และมีแต่ปัญหาเต็มไปหมด เราจึงพยายามคิดว่าความรุนแรงในอดีตมันไม่เคยเกิดขึ้น..."* และตัวอย่างคำสัมภาษณ์สุดท้ายจากหญิงสาวที่รอดชีวิตคนหนึ่งกล่าวว่า *"การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไม่เคยถูกหยิบยกมาถกเถียงในหมู่พวกเรา ถ้าบางคนที่ออกมาจากคุกแล้ว พวกเราก็จะคุยเรื่องอื่น แต่ไม่พูดถึงเรื่องการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ยกตัวอย่างเช่นเมื่อเร็วๆนี้ นักฆ่าคนหนึ่งที่ฆ่าคนจำนวนมากถูกปล่อยออกมาจากคุก ตอนนั้นเขาฆ่าคนจำนวนมากที่นี่แหละที่โบสถ์ Ntamara ฉันเห็นเขาเมื่อวันอาทิตย์... พวกเราคุยกันเกี่ยวกับคนที่เรารู้จักที่กำลังอยู่ในคุก แต่เราไม่คุยเรื่องการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แม้แต่ครั้งเดียว"* ฯลฯ (โปรดพิจารณาคำสัมภาษณ์เพิ่มเติมใน Buckley, 2006: 138-142)

3) การลืมในฐานะเป็นการสร้างเพื่อการก่อรูปให้เกิดเอกลักษณ์ใหม่ (forgetting that is constitutive in the formation of a new identity)

การลืมประเภทนี้เป็นการละทิ้งความทรงจำในอดีตของตนเองเพื่อเป้าหมายใหม่ที่สำคัญกว่าของการอยู่ร่วมกันกับความทรงจำในปัจจุบัน ผู้เขียนเห็นว่า การลืมประเภทนี้ของคอนเนอร์ตันสอดคล้องกับคำกล่าวร่วมสองศตวรรษที่แล้วของ ซอเรน เคียร์เคอกอร์ (Søren Kierkegaard) นักปรัชญาเทววิทยาชาวเดนมาร์กผู้กล่าวว่า *"ถ้ามีบางสิ่งที่คุณต้องการที่จะลืม คุณต้องพยายามหาอีกสิ่งหนึ่งมาให้จดจำ เมื่อนั้น คุณจะทำได้สำเร็จ"* (อ้างใน Vivian, 2010: 42)

การลืมสิ่งเก่าเพื่อหาสิ่งใหม่มาแทนที่จะพบตัวอย่างจำนวนมากเช่น ประเทศฝรั่งเศสต้องเริ่มต้นใหม่ด้วยการเรียกประเทศตนเองว่า "สาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 1" (Première République) ภายหลังการปฏิวัติเสร็จสิ้นแล้ว หรือพิจารณาตัวอย่างในชีวิตประจำวัน เช่น การไม่กล่าวถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษให้ลูกหลานฟังหากไม่เป็นผลดีต่อการจดจำ หรือ การไม่กล่าวถึงรายละเอียดจากการแต่งงานก่อนหน้านี้หรือความสัมพันธ์กับแฟนเก่าให้แฟนคนปัจจุบันรับฟังเพื่อรักษาความทรงจำร่วมกันของชีวิตคู่ปัจจุบัน เช่นเดียวกับการลืมถึงความโน้มเอียงทางการเมืองหรือศาสนาก่อนหน้านี้ก่อนที่จะเปลี่ยนความโน้มเอียงไป

การลืมประเภทนี้จำเป็นในแง่ที่ชีวิตของมนุษย์ต้องเปลี่ยนแปลงไปและมีกระบวนการเอื้อต่อการเกิดเอกลักษณ์ใหม่เสมอ การจดจำเรื่องราวในอดีตอาจจะส่งผลทำให้เอกลักษณ์ใหม่ต้องถูกทำให้สั่นคลอนไป ในแง่นี้ ความทรงจำบางอย่างจึงจำเป็นต้องถูกละทิ้งไว้เบื้องหลัง คอนเนอร์ตันอุปมาอุปมัยถึงการเล่นเกมภาพต่อ (jigsaw) ซึ่งหากภาพต่อตัวเดิมชิ้นหนึ่งถูกจัดวางไว้ผิด จะทำให้ภาพต่อที่เหมาะสมและควรจะอยู่ในช่องนั้นไม่สามารถเข้าไปได้ ดังนั้น จึงต้องนำภาพต่อตัวเดิมออกไป เพื่อให้เกิดพื้นที่ใหม่สำหรับภาพต่อตัวใหม่ ทำนองเดียวกัน การลืมอดีตได้เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ให้ต่อเอกลักษณ์ใหม่ของตนเอง(Connerton, 2008: 64)

4) การหลงลืมเชิงโครงสร้าง (structural amnesia)

การลืมประเภทนี้ คอนเนอร์ตันนำความหมายมาจากจอห์น บาร์เนส นักมานุษยวิทยาเชื้อสายอังกฤษออสเตรเลีย (John Barnes ในงาน The Collection of Genealogies, 1947) ซึ่งอธิบายได้ว่า มนุษย์มีแนวโน้มที่จะจดจำเฉพาะผู้คนในเชื้อสายวงศ์วานตระกูลที่ตนเองคิดว่าสำคัญเท่านั้น ยิ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลร่ำรวย หรือมียศถาบรรดาศักดิ์ที่น่าจดจำ เช่น เป็นขุนนาง อำมาตย์ หรือรับราชการในตำแหน่งใหญ่โต จะยิ่งทำให้มนุษย์เลือกจำ ขณะที่บุคคลอื่นในวงศาคณาญาติที่ไม่สำคัญจะถูกหลงลืมไป ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เนื่องจากโดยโครงสร้างที่ร้อยรัดในจิตใต้สำนึกแล้ว มนุษย์จะเลือกจำเฉพาะผู้ที่มีความสำคัญกว่านั่นเอง นอกจากนี้ การหลงลืมเชิงโครงสร้างอาจจะมีที่มาจากการขาดซึ่งข้อมูลในเรื่องราวต่าง ๆ จึงทำให้ไม่ใส่ใจที่จะเข้าไปขุดคุ้ยและจดจำ (Connerton, 2008: 64)

ขณะที่ เจฟเฟอร์สัน ซิงเกอร์และมาร์ติน คอนเวย์ (Jefferson Singer and Martin Conway, 2008) ได้ร่วมสนทนากับบทความของคอนเนอร์ตัน โดยได้ยกตัวอย่างการลืมประเภทนี้ผ่านการตั้งคำถามว่า จะมีชาวอเมริกันสักกี่รายที่รู้จักและจดจำอดีตผู้สมัครประธานาธิบดีสหรัฐ ฯ คนหนึ่งที่มีอุดมการณ์ฝักใฝ่ในลัทธิคอมมิวนิสต์ นั่นคือ ยูจีน เด็บส์ (Eugene Debs) ซึ่งเขาเคยได้คะแนนเลือกตั้งเกือบหนึ่งล้านเสียงในปี 1920 และเขายังเคยถูกลงโทษให้จำคุกเนื่องจากคัดค้านการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งของสหรัฐ ฯ ทำนองเดียวกัน จะมีชาวอังกฤษสักกี่รายที่รู้ว่า รัฐสภาได้ออกพระราชบัญญัติความบกพร่องทางจิตใจ (Mental Deficiency Act) ในปี 1913 เนื้อหาระบุว่า เพื่อไม่ได้เกิดผลกระทบต่อการถ่ายทอดพันธุกรรมในภายภาคหน้า ควรมีการแยกผู้คนที่มีความผิดปกติทางจิตออกจากชุมชน โดยให้นำตัวพวกเขาย้ายออกจากประเทศอังกฤษให้ไปยังประเทศอาณานิคมอื่น ๆ ของอังกฤษแทน ที่สำคัญ พวกเขาต้องถูกทำหมันก่อนด้วย ฯลฯ ทั้งเหตุการณ์ในสหรัฐฯ และในอังกฤษ ต่างถูกคนร่วมสมัยลืมเนื่องจากมองว่าเรื่องราวดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญในปัจจุบันอีกต่อไป

5) การลืมในฐานะการปลดเปลื้องภาระที่ไม่จำเป็นออกไป (forgetting as annulment)

หากการหลงลืมในประเภทก่อนหน้านี้มาจากความไม่สำคัญของสิ่งที่จำและการขาดซึ่งข้อมูลต่าง ๆ แต่การลืมประเภทที่ห้านี้เป็นผลมาจากการมีข้อมูลในปริมาณที่มากจนเกินไปสามารถพิจารณาจากเอกสารจำนวนมากที่ผู้คนทั่วไปเก็บไว้ในแฟ้มข้อมูลและในคอมพิวเตอร์ ถึงแม้ว่าพวกเธอ/เขาสามารถที่จะเข้าไปอ่านข้อมูลเหล่านี้ได้ก็ตาม แต่หลายข้อมูลก็จะถูกมองข้ามไปเพราะเป็นเอกสารจำนวนมากที่ไม่สำคัญ เช่นเดียวกับที่หลายข้อมูลถูกพวกเขาลบไปในคอมพิวเตอร์หรือถูกทำลายทิ้งในกรณีเป็นกระดาษทั่วไป ทั้งนี้ มนุษย์กำลังอยู่ในสังคมที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้เป็นจำนวนมาก กระทั่งกล่าวได้ว่ามากเกินไปเสียด้วยซ้ำ คอนเนอร์ตันยกตัวอย่างเทียบเคียงกันกับกรณีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในฐานะที่เป็นการลืมชนิดดังกล่าว โดยอ้างถึงงานของโทมัส คูห์น (Thomas Kuhn) ซึ่งคูห์นชี้ว่านักวิทยาศาสตร์จำนวนมากในทศวรรษ 1960 ต่างอ้างอิงงานวิจัยคลาสสิกเดิม ๆ โดยคิดว่างานเหล่านี้สามารถเป็นฐานรากสำคัญต่อการทำวิจัยของตนเอง แต่เมื่อเกิดวิกฤตการณ์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป องค์ความรู้เดิมไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ การรับนำเอากระบวนทัศน์ใหม่เข้ามาใช้จึงเท่ากับการลืมกระบวนทัศน์เก่าไปในตัว เนื่องจากกระบวนทัศน์เก่าเป็นภาระอันหนักอึ้งและไม่จำเป็นอีกต่อไปแล้ว หรือเช่นเดียวกับนักประวัติศาสตร์ยุคใหม่จำนวนหนึ่งในปัจจุบันที่พยายามลืมการศึกษาประวัติศาสตร์แบบสมัยก่อนที่ไม่จำเป็นอีกต่อไป นั่นคือ การศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อหาประวัติศาสตร์ชุดใหญ่หรือแบบเรื่องเล่าขนานใหญ่ (grand narratives) พวกเขาต่างพยายามศึกษาประวัติศาสตร์ขนาดย่อม (micro-history) ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน ท้องถิ่น หรือเรื่องที่เคยเกิดขึ้นแต่เคยถูกละเลยมองข้ามไป ดังนั้น ประวัติศาสตร์แบบเรื่องเล่าขนาดใหญ่จึงเป็นภาระที่ไม่จำเป็นอีกต่อไป (Connerton, 2008: 65)

6) การลืมเนื่องด้วยความล้าสมัย (forgetting as planned obsolescence)

การลืมในลักษณะนี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไป โดยเฉพาะในสังคมทุนนิยมบริโภค เนื่องจากสินค้าจำนวนมากเป็นสินค้าที่มีอายุการใช้งานจำกัด ผู้ผลิตไม่สามารถผลิตสินค้าชนิดใดก็ตามที่สามารถใช้งานได้ตลอดกาลเพราะจะเป็นการปิดกั้นสินค้าใหม่ ๆ ในอนาคตของตนเอง ดังที่สามารถพบตัวอย่างได้จากเครื่องคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ เครื่องปรับอากาศ เครื่องซักผ้า รถยนต์ ฯลฯ ต่างย่อมมีวันที่ตกรุ่นและล้าสมัย จึงง่ายดายต่อการถูกลืม ดังนั้น ผู้บริโภคในปัจจุบันจึงอยู่ภายใต้แรงกดดันของความก้าวหน้าและความทันสมัยของสินค้าตลอดเวลา ซึ่งพวกเขาจะพบสินค้าใหม่ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความล้ำหน้าทางนวัตกรรมและเทคโนโลยี การที่จะตามความใหม่ให้ทันย่อมมาพร้อมกับการละทิ้งจินตนาการที่มีต่อสินค้าเก่าออกไป ดังนั้น การลืมจึงเป็นการทำงานสำคัญของการบริโภคในสังคมทุนนิยม (Connerton, 2008: 66)

อย่างไรก็ตาม การลืมในประเภทนี้ได้รับการโต้แย้งโดยเจฟเฟอร์สัน ซิงเกอร์และมาร์ติน คอนเวย์ (Jefferson Singer and Martin Conway, 2008) ในประเด็นนี้ว่าระบบทุนนิยมและการโฆษณาสินค้าใหม่ๆ จำนวนมาก ไม่สามารถทำให้ผู้คน “ลืม” สินค้าเก่าได้ เพียงแค่ทำให้ผู้คน “ปรารถนา” สินค้าใหม่เท่านั้น กล่าวคือ ผู้คนไม่ได้ลืมสินค้าเก่า พวกเขาแค่ละทิ้งสินค้าเก่า มโนทัศน์ว่าด้วยการละทิ้ง (discarding) จึงไม่เกี่ยวกับการสูญเสียความตระหนักที่มีต่อของเก่าหรือกระทั่งการลืมของเก่า

7) การลืมในฐานะจำเป็นที่ต้องเงียบต่อเรื่องราวที่น่าอับอาย (forgetting as humiliated silence)

แม้การลืมในประเภทนี้อาจจะเต็มไปด้วยข้อโต้แย้ง เนื่องจากเหตุการณ์ที่สร้างความอับอายมักเป็นเรื่องยากที่จะถูกลืม ผู้คนจำนวนมากสามารถลืมความเจ็บปวดที่เคยเกิดขึ้นทางกายภาพได้ง่ายกว่าความเจ็บปวดที่เกิดจากความอับอาย อย่างไรก็ตาม ผู้คนจำนวนมากอีกเช่นกันได้ใช้ความเงียบตอบสนองต่อความอับอายที่เกิดขึ้น ไม่เพียงแต่

ความเงียบในนามส่วนตัวหรือความเงียบในนามสังคม เนื่องจากปรารถนาที่จะลืมเรื่องราวที่น่าอับอายนั้นๆ คอนเนอร์ตันยกตัวอย่างกรณีที่ประเทศเยอรมนีถูกระเบิดทำลายล้างเมืองต่างๆ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีมากกว่า 130 เมือง ที่ถูกทำลายอย่างราบคาบและมีประชากรมากกว่า 600,000 คน เสียชีวิต บ้านเรือนมากกว่า 3.5 ล้านหลังถูกทำลาย และมากกว่า 7.5 ล้านคน ต้องกลายเป็นคนไร้บ้าน ภายหลังสงครามโลกสิ้นสุดลง มีนักเขียนชาวเยอรมนีจำนวนน้อยรายมากที่เขียนถึงเรื่องราวเกี่ยวกับความสูญเสียจากการพ่ายแพ้สงคราม ชาวเยอรมนีจำนวนมากได้ใช้ความเงียบตอบสนองต่อความอับอาย ซึ่งครั้งหนึ่งพวกเขาเคยเชื่อมั่นว่า พวกเขาสามารถเป็นผู้ครองโลกอันดับหนึ่งได้ แต่ทั้งนี้ การอาศัยความเงียบและการลืมความอับอายได้กลายเป็นแรงผลักดันให้ประเทศเยอรมนีมีสมาธิและความมุ่งมั่นในการสร้างตัวเองให้กลับมาเป็นประเทศมหาอำนาจได้อีกครั้ง

เรื่องราวความเงียบข้างต้นสามารถพิจารณาผ่านตัวอย่างของหนังสือบันทึกความทรงจำที่เขียนโดยมาร์ทา ฮิลเลอรส์ (Marta Hillers) ผู้สื่อข่าวชาวเยอรมนีที่บันทึกเรื่องราวระหว่างวันที่ 20 เมษายน - 22 มิถุนายน ปี 1945 ซึ่งผู้เขียนได้ประสบพบเห็นเรื่องราวทุกอย่างในสภาพที่เยอรมันกำลังพ่ายแพ้สงคราม ไม่ว่าจะเป็นการทิ้งระเบิด การเผาเมือง การปล้นทรัพย์ การข่มขืนสตรีในกรุงเบอร์ลินรวมถึงเรื่องราวต่าง ๆ ภายในประเทศ โดยเฉพาะการฆ่าตัวตายของฮิตเลอร์ในวันที่ 30 เมษายน 1945 หนังสือบันทึกดังกล่าวได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษครั้งแรกในปี 1954 และได้รับการแปลเป็นภาษานอร์เวย์ อิตาลี เดนมาร์ก ญี่ปุ่น สเปน ฝรั่งเศสและฟินแลนด์ แต่กว่าจะมีการจำหน่ายหนังสือที่เป็นต้นฉบับภาษาเยอรมันในประเทศตนเองได้ต้องรอจนถึงปี 1959 ซึ่งผู้อ่านหนังสือเล่มนี้จำนวนมากต่างเพิกเฉยและเงียบงันต่อเรื่องราวอันน่าอับอายของเนื้อหาหนังสือ (Connerton, 2008: 69)

ทั้งหมดนี้ คอนเนอร์ตันได้สรุปการลืมทั้ง 7 ประเภทไว้ว่า การลืมประเภทที่ 1 และ 2 เป็นความตั้งใจของรัฐ รัฐบาลหรือชนชั้นปกครอง เช่นเดียวกับสามารถกระทำผ่านประดิษฐกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ อนุสาวรีย์ งานศิลปะ รูปภาพ กระทั่งการลบภาพถ่าย ฯลฯ ส่วนการลืมประเภทที่ 3 และ 4 มีความหลากหลาย สามารถเกิดจากปัจเจกบุคคล คู่รัก ครอบครัว กลุ่มเครือญาติ ฯลฯ ขณะที่การลืมประเภทที่ 5 เนื่องจากมีข้อมูลในปริมาณมากเกินไป สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งจากปัจเจกบุคคลไปจนถึงบริษัทขนาดใหญ่ และการลืมประเภทที่ 6 สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนที่มีกำลังทรัพย์ และการลืมประเภทสุดท้ายมักเกิดในนามประชาสังคมที่มีต่อความทรงจำอันน่าอับอายร่วมกัน

ไม่เพียงแต่ตามแนวคิดของคอนเนอร์ตันเท่านั้น ยังมีนักวิชาการจำนวนหนึ่งต่างเห็นว่า การลืมเป็นเรื่องปรกติ เช่น ฮารัลด์ ไวน์ริช (Harald Weinrich, 2004: 186-187) นักปรัชญาชาวเยอรมันกล่าวว่า การลืมเป็นสิ่งที่อยู่เคียงข้างเราเสมอ เมื่อไรก็ตามที่เราปรารถนาจะจำ การลืมก็พร้อมที่จะกระโจนมาหาเราอย่างรวดเร็ว ความทรงจำที่คงทนเหลืออยู่ จึงเป็นสิ่งที่ตกตะกอนมาจากการต่อสู้ในแต่ละวันของการจำที่มีต่อการลืมส่วน ปอล ริเกอร์ (Paul Ricoeur, 2004: xv) ระบุว่า *“สิ่งที่ถูกฝังภายใต้รอยเท้าจำนวนมากแห่งความทรงจำและประวัติศาสตร์ เปิดเผยให้เห็นถึงอาณาจักรแห่งการลืม”* ขณะที่มาร์ค อูเก้ (Marc Augé, 2004: 20) นักมานุษยวิทยาชาวฝรั่งเศสพยายามสลับความเข้าใจแต่เดิมที่มองว่า การลืมเป็นสิ่งที่ถูกมองไปในแนวทางเชิงทำลาย โดยเขากล่าวว่าการลืมเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งยวดของชีวิตเช่นเดียวกับการจำ เขากล่าวว่า *“เป็นสิ่งชัดเจนที่ว่าความทรงจำของเราจะต้องมีอย่างท่วมท้นหากเราเก็บรักษาทุกภาพทุกเหตุการณ์ไว้ตั้งแต่เยาว์วัย แต่สิ่งที่น่าสนใจคือสิ่งที่เหลืออยู่ต่างหาก กล่าวคือ สิ่งที่เหลืออยู่คือสิ่งที่เลือกจะจดจำหรือร่องรอยของความทรงจำซึ่งเป็นผลผลิตของการกัดเซาะอันเนื่องมาจากการลืม ดังนั้น ความทรงจำถูกประกอบสร้างมาจากการลืมเฉกเช่นชายฝั่งที่ถูกประกอบสร้างจากทะเล”* ขยายความในมุมมองของอูเก้ได้ว่า ความทรงจำเปรียบเสมือนชายฝั่ง ความลืมเปรียบเสมือนทะเลที่สร้างชายฝั่งให้เป็นรูปเป็นร่าง ทำนองเดียวกัน การลืมได้ช่วยก่อรูปให้เกิดความทรงจำเพราะสิ่งที่เหลืออยู่จากการลืมคือความทรงจำ กล่าวในแง่นี้ได้ว่าการลืมเป็นกระบวนการตามธรรมชาติและเป็นทางที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถให้น้ำหนักกับทุกเรื่องทุกเหตุการณ์ได้อย่างเท่ากัน ความทรงจำของมนุษย์จึงเป็นผลมาจากการตีความและให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก (prioritize) ต่อเหตุการณ์นั้น ๆ ขณะที่เหตุการณ์จำนวนมากที่ไม่ได้ถูกตีความว่าสำคัญก็จะค่อยๆ ถูกลืมไป

ขณะที่ แบรดฟอร์ด วิเวียน (Bradford Vivian, 2010: 7) กล่าวว่า การลืมมีส่วนสำคัญในการผลิตมากกว่าทำลาย และการลืมเป็นทางเลือกที่ทรงคุณค่า (worth alternative) นอกจากนี้ การลืมยังสามารถกระตุ้นสร้างความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ในสังคม และการลืมยังเป็นการไม่ยอมจำนนต่ออดีต นั่นจึงทำให้มนุษย์พร้อมที่จะแสดงออก

อย่างมุ่งมั่นต่อปัจจุบันและอนาคตเพราะการลืมจะทำให้มนุษย์เก็บแต่ความทรงจำที่ดีไว้เท่านั้น นอกจากนี้ วิเวียนยกตัวอย่างการลืมที่ปรากฏในปรัมปรายุคกรีกว่า เมื่อมนุษย์ตายไป วิญญาณจะต้องเลือกว่าจะดื่มน้ำจากแม่น้ำ “Lethe” หรือแม่น้ำแห่งการลืม เพื่อให้วิญญาณลืมทุกเหตุการณ์ในภพนั้น ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์ก็ตาม กับดื่มน้ำจาก “Mnemosyne” หรือน้ำพุแห่งความทรงจำ หากเลือกดื่มแม่น้ำแห่งการลืม วิญญาณนั้นจะกลับไปเกิดเป็นมนุษย์เพื่อเริ่มต้นใหม่ในภพหน้าขณะที่หากดื่มน้ำพุแห่งความทรงจำพวกเขาจะได้ไปอยู่ในสวน Elysian และใช้ชีวิตจดจำกับเรื่องราวในภาพก่อนหน้านี้ทั้งหมด กล่าวในแง่นี้ การดื่มน้ำในแม่น้ำ “Lethe” แสดงให้เห็นถึง *การเกิดใหม่* มากกว่า *ความตายของความทรงจำ* เพราะการดื่มน้ำมิใช่ต้องการที่จะชำระล้างลบความทรงจำให้หมดไป แต่คือความปรารถนาที่จะตัดขาดทุกเรื่องราวชีวิตของชาตินี้ทั้งหมดเพื่อไปสู่การเริ่มต้นใหม่ ดังนั้น การลืมมีส่วนช่วยในการทำให้วัฏจักรชีวิตของมนุษย์ดำเนินต่อไปทั้งการเกิด การตายและการเกิดใหม่

ทำนองเดียวกับหลักคำสอนพื้นฐานของศาสนาคริสต์ ซึ่งแม้ไม่ได้กล่าวถึงการลืมโดยตรง แต่ได้ผูกโยงการให้อภัยในฐานะเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การลืม พิจารณาได้ในคัมภีร์พันธสัญญาใหม่ใน “Gospel of John” โดยกล่าวถึงหญิงสาวคนหนึ่งที่ถูกจับกุมเนื่องด้วยผิดประเวณี ขณะนั้นมีผู้นำหญิงสาวคนดังกล่าวมาหาพระเยซูและทูลว่า *“อาจารย์ หญิงคนนี้ถูกจับขณะล่วงประเวณี ในธรรมบัญญัติ โมเสสสั่งเราให้ทุ่มหินหญิงประเภทนี้จนตาย ส่วนท่านจะว่าอย่างไร”* ขณะนั้นพระเยซูทรงก้มลง เอานิ้วพระหัตถ์ขีดเขียนที่พื้นดินแต่ก็ถูกถามอีกว่าจะให้ทำอย่างไรกับหญิงสาวผู้นี้ พระองค์ทรงเงยพระพักตร์ขึ้นและตรัสว่า *“ท่านผู้ใดไม่มีบาป จงเอาหินทุ่มนางเป็นคนแรกเถิด”* จากนั้นพระองค์ก้มตัวลงขีดเขียนที่พื้นดินต่อไป โดยผู้ที่นำตัวหญิงสาวมาฟ้องต่อพระเยซูได้ทยอยกลับไป เหลือเพียงแค่พระเยซูกับหญิงสาวเท่านั้น พระเยซูได้ทรงเงยพระพักตร์ขึ้น ตรัสกับหญิงสาวว่า *“นางเอ๋ย พวกนั้นไปไหนหมด ไม่มีใครลงโทษท่านเลยหรือ”* หญิงสาวทูลตอบว่า *“ไม่มีใครเลย พระเจ้าข้า”* และพระเยซูเจ้าตรัสว่า *“เราก็ไม่ลงโทษท่านด้วย ไปเถิด และตั้งแต่นี้ไปอย่าทำบาปอีก”* (ยอห์น 8:1-11 อ้างใน Vivian, 2010)

กล่าวให้ถึงที่สุดจากเรื่องราวในคัมภีร์คือ บาปของหญิงสาวคนดังกล่าวสามารถได้รับการให้อภัยได้ด้วยเงื่อนไขที่มาจากการลืมการกระทำผิดประเวณีของหล่อนและการลืมมักจะตามมาด้วยการนิรโทษกรรมหรือการมองว่าเหตุการณ์ที่ผิดในอดีตถือว่าไม่เป็นความผิดอีกต่อไปแล้ว ในมุมมองของคริสต์ศาสนาแล้ว การให้อภัยกับการลืมจึงเป็นสิ่งควบคู่กัน ซึ่งมักจะได้ยินผ่านคำสอนที่ว่า “จงให้อภัยและลืมเสีย” (forgive and forget) ดังที่ ฌ็อง กาลแว็ง (John Calvin, 1509-1564) นักเทววิทยาชาวฝรั่งเศสเคยกล่าวโยงการให้อภัยกับการลืมว่า *“การให้อภัยเป็นความมุ่งมั่นที่จะนำเอาความกริ้วโกรธ ความเกลียดชัง ความปรารถนาที่จะแก้แค้นออกไป และการให้อภัยยังเป็นความมุ่งมั่นที่จะต้องลืมการจดจำต่ออดีตอันไม่ยุติธรรม”* (อ้างใน Vivian, 2010: 43)

ขณะที่ฮันนาห์ อาเรนด์ท์ (Hannah Arendt) นักปรัชญาเชื้อสายยิวได้กล่าวถึงการจดจำและการลบเลือนเช่นกัน แม้อาเรนด์ท์จะกล่าวว่า การจดจำเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นยิ่งยวดและเป็นช่องทางสำคัญอันนำไปสู่การสร้างชุมชนทางการเมือง และชุมชนทางการเมืองจะไม่สามารถสืบทอดไปสู่รุ่นต่อรุ่นได้หากปราศจากการจดจำ กล่าวให้ชัดขึ้นคือ สำหรับอาเรนด์ท์แล้ว การก่อตั้งชุมชมทางการเมือง (polis) เป็นชุดของการจดจำที่มีการจัดตั้งไว้ (a kind of organized remembrance) อย่างไรก็ตาม อาเรนด์ท์กล่าวว่า การจดจำต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่สร้างสรรค์มากกว่าการฝังตรึงอยู่กับอดีตที่ไม่สามารถย้อนคืนกลับมาได้ ดังนั้น อาเรนด์ท์จึงเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดการให้อภัยในแง่ที่ว่า การให้อภัยต้องอาศัยความสามารถของสังคมการเมืองในการที่ต้องปลดปล่อยตนเองจากการรับรู้ในอดีต เนื่องด้วยอดีตอาจขัดขวางและอาจบั่นทอนศักยภาพต่อการกระทำทางการเมือง (political action) ของชีวิตในปัจจุบันไป แม้อาเรนด์ท์มิได้กล่าวถึงการลืมโดยตรง แต่การจดจำในมุมมองนี้คือการจดจำเพื่อลบเลือนความทรงจำ เพื่อมิให้เหตุการณ์ในอดีตมาบั่นทอนทำลายชีวิตปัจจุบัน (อ้างใน Vivian, 2010: 55)

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า การลืมเป็นทั้งเรื่องปรกติที่สังคมการเมืองใช้มาตลอดในประวัติศาสตร์และเป็นทั้งเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ การลืมยังผูกโยงเข้ากับการให้อภัยในคติคริสต์ศาสนา และการลืมยังสำคัญในแง่ ทำให้ตัวตนของมนุษย์สามารถดำรงอยู่ในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีความหมาย โดยไม่นำอดีตมาเหนี่ยวรั้งศักยภาพในปัจจุบัน นอกจากนี้ นักปรัชญาบางส่วนเห็นว่า การจำเป็นเรื่องสำคัญก็จริง แต่การลืมก็สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เช่น ปอล ริเกอร์ (Paul Ricoeur, 1999: 11) เคยกล่าวว่าหน้าที่สำคัญของการจำมีความสำคัญไม่ต่างกันกับการลืม เพราะ *“หน้าที่ของการจำคือหน้าที่ของการสั่งสอน ขณะที่หน้าที่ของการลืม คือหน้าที่ที่ต้องข้ามผ่านความโกรธและความเกลียดชัง”*

บทสรุป

แม้การลืมจะมีความจำเป็นเพื่อสร้างสังคมใหม่ เพื่อให้อภัยและเพื่อก้าวข้ามความเกลียดชังดังข้อถกเถียงข้างต้น อย่างไรก็ตาม หากกล่าวถึงการสร้างสังคมใหม่ที่ยั่งยืนแล้ว การไตร่ตรองถึงอดีตที่ยุ่งยากและการยืนกรานจดจำต่ออดีตนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่า (Cole, 2007: 7) ไม่เพียงเท่านั้น หากพิจารณาเป็นการเฉพาะถึงใครก็ตามที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในอดีตหรือต้องตกเป็นเหยื่อจากความรุนแรง การลืมเป็นเรื่องที่ยากลำบากยิ่งนัก และความเจ็บปวดที่สุดของคนที่เป็นเหยื่อคือการถูกเพิกเฉยจากผู้ก่อความรุนแรงและสังคมการเมืองทำนองเดียวกับที่เอลลี วีเซล (Elie Wiesel) ชาวยิวเชื้อสายโรมาเนีย ผู้รอดชีวิตจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเคยกล่าวประโยคสำคัญยิ่งว่า *"สิ่งที่สร้างความเจ็บปวดที่สุดให้แก่เหยื่อ มิใช่ความดุร้ายของผู้กดขี่ทางกายภาพเท่านั้น แต่คือความเงียบงันของผู้รับรู้เหตุการณ์อีกด้วย"* (The Tolerance Project, 2014)

ปัจจุบันการลืมเป็นสิ่งที่ทำได้ยากขึ้นเนื่องด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเก็บบันทึกเรื่องราวและภาพถ่ายได้หลายช่องทาง โดยเฉพาะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งสามารถดึงข้อมูลกลับมาดูซ้ำๆได้หรือแบ่งปันให้ผู้อื่นร่วมรับชมได้ตลอดเวลา และยากที่จะถูกปิดกั้นควบคุมโดยรัฐอย่างเบ็ดเสร็จ (Van House and Churchill, 2008) และเมื่อพิจารณาจากการใช้ความรุนแรงจากรัฐในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภาพและวิดีโอจำนวนมากสามารถเผยแพร่ไปสู่สาธารณชนทั่วโลกได้ ไม่ว่าจะในปรากฏการณ์อาหรับสปริงหรือแม้แต่ในประเทศไทยกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ รวมถึงเหตุการณ์ปี 2553 ก็ตาม ในแง่นี้ การลืมจะเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ง่ายอีกต่อไปสำหรับผู้ใช้ความรุนแรงที่อยากจะให้สังคมการเมืองต้องลืมเหตุการณ์นั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

ข่าวสด.(2559, 24 มีนาคม).*อดัม จอห์นสัน โดนศาลสั่งจำคุก 6 ปี แถมถูกริบสถิติทีมชาติ.* Augé, M. (2004).*Oblivion.* Minneapolis: University of Minnesota Press. Buckley, S. (2006). Remembering to forget: Chosen Amnesia as a Strategy for Local

Coexistence in Post-Genocide Rwanda.*Africa: The Journal of the International Africa Institute, 76*(2), 131-150.

Cole, E.A. (2007). Reconciliation and History Education.in E.A. Cole. (Ed). Teaching the Violent Past.Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

Connerton, P. (2008). Seven Types of Forgetting.*Memory Studies, 1*(1), 59-71.

Renan, E. (1996). What is a Nation? In G. Eley, & R. G. Suny. (Eds.),*Becoming National: A Reader.* New York and Oxford: Oxford University Press.

Ricoeur, P. (1999). Memory and Forgetting.In R. Kearney, & M. Dooley. (Eds.), *Questioning Ethics: Contemporary Debates in Philosophy.* London: Routledge.

Ricoeur, P. (2004). *Memory, History, Forgetting.*Chicago IL: University of Chicago Press.

Sahakian, W. S. (1968). *Systems of Ethics and Value Theory.* New Jersey: Littlefield, Adams & Co.

Singer, J., & Conway, M. (2008). Should We Forget Forgetting? *Memory Studies, 1*(2),279-285.

Stanger, M. (2014).*6 People Who Were Literally Erased From History.* Retrieve from http://www.businessinsider.com/people-who-were-erased-from-history-2013-12

The Tolerance Project. (2014). ENDING GENOCIDE IN THE 21ST CENTURY. *The Tolerance Project.* Retrieve from https://tolerance.tavaana.org/en/content/ending-genocide-21st-century

Timcke,S. (2013).Is All Reification Forgetting?: On Connerton's Types of Forgetting. *tripleC11*(2), 375-387.

Van House, N., & Churchill, E.F. (2008). Technologies of memory: Key issues and critical perspectives. *Memory Studies, 1*(3), 295-310.

Vivian, B. (2010).*Public Forgetting: The Rhetoric and Politics of Beginning Again.* University Park: The Pennsylvania State University Press.

Weinrich,H. (2004). *Lethe: The Art and Critique of Forgetting.*Ithaca: Cornell University Press.